

Hans-Peder Kromann

Opgaver og problemstillinger for dansk fagsprogsforskning

1. Kortlægningsprojektet

Kortlægningsprojektet under SHFs Initiativområde: Fagsprog og fagsproglig kommunikation er afsluttet i december 1988. Resultaterne af investeringen (11 stipendiemåneder + lidt løstøre) er publiceret i forskellige former, som fremgår af nedenstående bibliografi. Efter en indledende baggrundsforklaring præsenterer jeg her nogle overvejelser om særligt påtrængende opgaver for dansk fagsprogsforskning, sådan som jeg ser dem efter at have orienteret mig i den fagsprogsforskning, der foregår udenlands.

I HERMES 1, 1988, 192 f. har jeg problematiseret begrebet "erhvervsprog" og argumenteret for, at begrebet nødvendigvis må omfatte en række sprogbrugstyper, som normalt ikke forbindes med "erhvervslivet", f.eks. videnskabsprog, lovsprog, ministres, politikeres og organisationsfolks tale- og skriftsprog. Det svarer da også til praksis både i undervisning og forskning ved de erhvervsproglige institutioner. På samme måde har jeg fortolket begrebet "erhvervsliv" i kommissoriet for Initiativområdet: Fagsprog og fagsproglig kommunikation (jvf. samme sted s. 194). Det er en falsk og - såvidt jeg kan se - hjemmestrikket dansk dikotomi at operere med erhvervsprog og så en uafklaret og udefineret modsætning dertil. Fagsprogsforskning handler naturligvis ikke blot om fagsprog i "erhvervslivet", som om kun erhvervslivet havde patent på fagsprog, men om fagsprog i hele samfundet. Det er et sådant fagsprogsbegreb, der ligger til grund for fagsprogsbegreberne i udlandet, og det er det, vi har brugt i Kortlægningsprojektet.

Kortlægningsprojektet, som er et af flere delprojekter under Initiativområdet, omfattede flere delmål, der blev formuleret i stillingsopslaget for stipendiet:

1. Kortlægning af fagsproglig forskning i Danmark og udlandet;
2. Definitiv afgrænsning af området "fagsproglig forskning";
3. Påtegning af emner/delområder under fagsproglig forskning, der bør tages op, såvel med henblik på grundforskning som på anvendt forskning.

Ad kortlægningen:

Kortlægningsønsket har vi først og fremmest søgt at imødekomme ved at udarbejde en systematisk bibliografi for fagsproglig forskning med henblik på de relevante genstandssprog og genstandsfagsprog set i lyset af danske forskningsinteresser. Der er således lagt størst vægt på den bibliografiske kortlægning af fagsproglig forskning, hvorved vi indirekte orienterer danske forskere om international fagsprogsforskning og samtidig forsynes dem med et basalt redskab: en aktuel og til danske forskningsmål tilpasset bibliografi vedr. fagsprog og fagsproglig kommunikation. Kortlægningsarbejdet har resulteret i en bibliografi på database med ca. 10.000 referencer. Den egner sig til videregående søgninger med henblik på specialeskrivning, licentiatafhandling og andet videnskabeligt arbejde inden for fagsprog. På basis af den udførlige bibliografi for 1970 - 1988 er der blevet udarbejdet en lille selektiv bibliografi med ca. 1100 referencer. Til den lille bibliografi er der udvalgt litteraturhenvisninger fra ca. 1980 - 88 for at give de studerende ved de erhvervsproglige kandidatsudier et indtryk af den mangfoldighed, som alene dette årtis fagsprogsforskning i hovedsprogene fremviser, og for at yde praktisk førstehjælp til de studerende, når de - i henhold til den nye studieordning - skal søge og arbejde med forskningslitteratur ved løsning af større opgaver og især i forbindelse med specialeskrivning.

Begge bibliografier adskiller sig fra udenlandske fagsproglige bibliografier ved at have

- danske fagsprogsforskere og erhvervsproglige brugere i fokus;
- et bredere fagsprogsbegreb, idet den f.eks. også omfatter fagekstern kommunikation;
- begrænset antallet af genstandssprog, genstandsfagsprog og forskningsdiscipliner;
- en mere finmasket systematik inden for de udvalgte forskningsdiscipliner;
- udeladt fagordbøger og have begrænset litteratur vedr. fagsproglig didaktik, termbanker, m.v.

Ad fagsprogsbegrebet ved det bibliografiske arbejde:

- Opgaven med at afgrænse "fagsproglig forskning" har vi løst pragmatisk, jævnfør
- den systematiske opstilling i bibliografierne ud fra forskningsdiscipliner;
  - de valgte genstandsfagsprog (samfundsfag, økonomi, jura, teknik);

- de valgte genstandssprog (dansk, engelsk, fransk, italiensk, russisk, spansk, tysk).

Begrundelser for foretagne afgrænsninger findes i indledningen til den lille bibliografi, der er udkommet i ARK 45.

2. Opgaver og problemstillinger for dansk fagsprogsforskning

I målformuleringen blev der sondret mellem "grundforskning" og "anvendt forskning", men da jeg endnu ikke har kunnet få tilfredsstillende forklaringer på denne sondring med henblik på sprogforskning, bortset fra at jeg kan forstå, at udarbejdelse af læremidler, populærvidenskabelig litteratur o.l. på basis af forskningsresultater godt kan kaldes "anvendt forskning", så går jeg uden om denne sondring og taler blot om forskningsopgaver og problemstillinger, som jeg selvfølger mener er "anvendelige".

I HERMES 1, 190 f. har jeg nævnt de forskningsdiscipliner og dataområder, som ved starten af arbejdet med kortlægningen af fagsprogsforskning udgjorde begrebsrammen og satte nogle grænser. Retrospektivt (et år senere) mener jeg stadig at kunne forsvare denne begrebsramme og disse grænser, selvom det nu bagefter ville være nemt at argumentere for andre kategoriseringer af forskningsdisciplinerner og mere velafgrænsede dataområder. Men førend jeg peger på fagsproglige forskningsopgaver og problemstillinger, vil det være rimeligt, at jeg fremlægger mit eget indtryk af dansk fagsprogsforskning, som jeg har lært den at kende.

Dansk fagsprogsforskning under erhvervsproglige institutioner kendetegnes ved at lægge vægt på tilegnelse, beherskelse og pleje af faglig viden inden for de studerede fagområder. Det er nok en naturlig følge af den kendsgerning, at kvalificeret fagsproglig oversættelse af økonomiske, juridiske eller tekniske tekster principielt forudsætter tilstrækkelig faglig viden i henholdsvis økonomi, jura og teknik hos oversætteren. Når fagsproglig forskning fra startjura og tekniske aktiviteter som f.eks. terminologilære, herunder standardisering, etablering af termbanker, kan det vel betragtes som en konsekvens af, at fagviden og fagord er to sider af samme sag. Inden for området terminologilære og termbank har dansk fagsprogsforskning da også formået at hævde sig på internationalt niveau. Men hvis jeg ser bort fra den almene sprogforskning og de udarbejdede læremidler ved erhvervsproglige institutioner - måske har jeg glemt noget - , så gjaldt stort set ellers indtil midt i 80'erne, at the rest is silence. Selvom undervisning på højeste niveau med henblik på fagsproglig oversættelse således kan anses for at have været

prima causa til fagsproglig forskning herhjemme, synes jeg alligevel, at danske fagsprogsforskere har været for tilbageholdende med at tage del i det sidste årtis intensive internationale diskussion med henblik på at udvikle og forbedre hypoteser og metoder til beskrivelse af fagsprog - på trods af at danske fagsprogsforskere har meget at byde på i et internationalt forum.

Hvilke nye forskningsopgaver og problemstillinger kunne man med tilbørlig hensyntagen til hidtidig dansk fagsproglig forskningspraksis - pege på?

Her vil jeg nu ikke i detaljer gå ind på de utallige konkrete forskningsopgaver, som kunne formuleres med udgangspunkt i hvert af bibliografiens kapitler og underkapitler og som kunne tjene som eksempler på opgaver inden for de skitserede forskningsdiscipliner og dataområder, men jeg vil i fugleperspektiv fremhæve nogle internationalt anerkendte fagsprogsforskningsområder, der står svagt i dansk fagsprogsforskning og som rummer en række opgaver, der alene af hensyn til fagsproglig oversættelse er værd at løse.

1. Der må efterlyses sproglig eller (i bredeste forstand) lingvistisk orienteret fagsprogsforskning, ikke blot i danske fagsprog og fremmedsprogens fagsprog, men også i at sammenligne sprogsstrukturene i danske og udenlandske fagsprog på alle beskrivelsesniveauer fra ord (morfem) til tekst(art). Denne forskningsproces ville - ligesom studier med henblik på tilegnelse, beherskelse og pleje af faglig viden - i det store og hele komme til at handle om fagsproglig oversættelse. Hvert afsnit i bibliografiernes kap. 5, 6 og 7 bugner med eksempler på en sådan forskning og kan på denne måde tjene som inspirationskilde til specialbeemner, licentiatprojekter og andre aktiviteter af denne art ved de erhvervsproglige institutioner og andre interessenter i fagsprogsforskning.

2. Der må efterlyses studier af fagsprog i brug (= enkodering og dekodering) i virksomheder og i det offentlige, ikke mindst (kritiske) studier i, hvorledes fremmedsprogens fagsprog bruges (= enkoderes og dekoderes) her i landet og hvorledes fagsprogs oversættelse til og fra dansk sker i det virkelige liv. Dermed lægges op til en anden slags studier end studier i rene fagtekster: nemlig empiriske studier i marken, hvor fagsprogene skabes, bruges og oversættes, hvor de enkoderes og dekoderes. Eksempler på denne forskning kan findes i bibliografiernes kapitel 4.2. - 4.4. og 7.1.

Begge "efterlysninger" sigter således mod at intensivere forskningen inden for nye fagsproglige dataområder og forskningsdiscipliner. Ganske vist er fagsproglig kommunikation et forslidt og fortærsket udtryk, brugt af mange i en uvidenskabelig (udefineret) og intuitiv betydning, men alligevel vover jeg at henlede også lærere og kollegers opmærksomhed på, at ikke bare fagsproglige tekster, tekster og tekststrukturer, men også væsentlige grammatiske, leksikalske og terminologiske problemstillinger synes at kunne behandles på en frugtbar og perspektivrig måde på grundlag af pragmatiske og semiotiske teorier, hvori modeller for (fagsproglig) kommunikation eller fagsproglige "universer" indgår. Denne synsvinkel matcher fint med det forhold, at fagsproglig oversættelse er en ret så kompliceret interlingval og interkulturel kommunikationsproces, for nu at bruge de fine ord.

Faglig viden inden for de fagsproglige forskningsområder er i den danske forskningstradition som nævnt fortrinsvis blevet beskrevet og forklaret ved hjælp af terminologilæren og dens forskellige discipliner, hvortil kommer det, der på udenlandsk kaldes "knowledge engineering", "Wissenstechnik" m.v. Studier i faglig viden (med henblik på fagsproglig oversættelse) må i hovedsagen fortsat foretages i faglige tekster, men det er ikke udelukkende til dette formål, at der etableres maskinlæsbare parallelle korpora for danske og udenlandske fagsprog. Disse korpora muliggør også lingvistiske studier i fagsproglige tekster på en solidere og for alle forskere tilgængelig empirisk basis.

Som det fremgår af mit første "forskningspolitiske" HERMES-indlæg, anser jeg det for en ulykke for dansk lingvistisk og i særdeleshed for erhvervsproglig forskning, at der er gravet grøfter mellem fagsproglig og almensproglig forskning. Det er en forskningspolitisk problemstilling, der snarest bør søges løst. En anden problemstilling for dansk fagsprogsforskning ligger for mig at se i at forbinde studier i faglig viden med studier i fagligt sprog, så at der fremkommer synlige resultater for genuin fagsproglig forskning, hvor der lægges lige stor vægt på eller vises lige stor respekt for begge led i sammensætningen FAG + SPROGLIG. Det ville ganske givet gavne forskningen i det vaskeægte erhvervsproglige forskningsområde, der iøvrigt også er forsømt i international forskning og som er min tredje og vigtigste problemstilling: fagsproglig oversættelse. Studier i denne interlingvale og interkulturelle kommunikationsproces (jeg genbruger de dyre ord) bliver endnu mere aktuelle end nogensinde med udsigten til EFs kommende indre marked, så forskningen i sådanne kommunikationsprocesser må godt få mere fart på.

3. Publikationer fra Kortlægningsprojektet

- Mikkelsen, Hans Kristian/Kromann, Hans-Peder: *Fagsprog og fagsproglig kommunikation ca. 1970 - 1988. En udførlig systematisk bibliografi på database.* Floppy Disk 3 1/2" harddisk MacIntosh-program: Reflex Plus. (Distribueret til universitetsbiblioteker og HH-biblioteker i Danmark samt efter aftale til andre forskningsbiblioteker).
- Kromann, Hans-Peder/Mikkelsen, Hans Kristian: *Fagsprog og fagsproglig kommunikation. En selektiv systematisk bibliografi ca. 1980 - 1988.* (= ARK 45, 1989).
- Kromann, Hans-Peder: *Hvad er erhvervsproglig forskning?, i: Hermes 1,* 1988, 189 - 196.
- Mikkelsen, Hans Kristian: *Fagsprogsforskning i Sovjetunionen, i: Hermes 1,* 1988, 197 - 208.
- Kromann, Hans-Peder/Thomsen, Knud Troels: *Akzente der Fachsprachenforschung von heute und morgen. Bericht vom Kopenhagener Werkstattgespräch 1.-2. Juni 1988, i: Terminologie et Traduction 1,* 1989 (= Service spécialisé Terminologie et Applications Informatiques (TAI), Commission des Communautés Européennes, Bâtiment Jean Monnet A2/100, L-2920 Luxembourg).